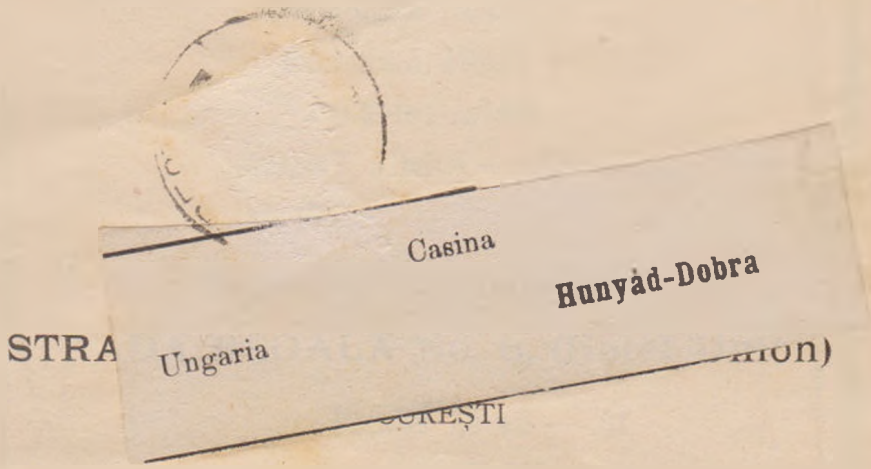

Sămănătorul

Revistă Literară Săptămînală

Sumarul :

- N. IORGA. — Ștefan Orășanu.
- ST. ORĂȘANU. — Finis (sonet).
- M. SADOVEANU. — Cozma Răcoare.
- ION DRAGOSLAV. — De trei nopți (poezie).
- IL. CHENDI. — Două cărți umoristice.
- N. IORGA. — Contra tînguirilor d-lui Tocilescu (II).

Abonamentul 10 lei pe an || Numărul 20 bani

In Editura Institutului de Arte Grafice „MINERVA“
a  apărut:

Biblioteca Popular  „Minerva“

15 Bani Numărul

- No. 1, 2  i 3. — Istoria popular  a Rom nilor.
» 4. — C ntarea Rom niei.
» 5. — Istoria popular  a Literat. Române.
» 6. — Revolu ia lui Tudor Vladimirescu.
» 7. — Pierderea Basarabiei.
» 8. — Unirea Princip.  i Domnia lui Cuza.
» 9. — Mihail Kogălniceanu.
» 10. — Vasile Alexandri.
» 11. —  tefan-cel-Mare.
» 12—13. — Mihail Viteazul.
» 14. — Revolu ia lui Horia.
» 15. — Răpirea Bucovinei.
» 16. — Cum să ne cre tem copii.
» 17. — Păstrarea s n t ii.
» 18. — Ce să cetim.
» 19. — 10 Maii.
» 20—22 Răsboiul pentru nea irinare.

In Editura Institutului de Arte Grafice „MINERVA“
a ă apărut :

Biblioteca Scriitorilor Români

Conținând :

- V. ALEXANDRI: Opere complete. — Vol. I. Poesii
Leï 1.50
- N. BALCESCU: Opere complete. — Istoria Românilor
sub Mihaiü-Viteazul . . . . . Leï 1.50
- P. ISPIRESCU: Opere complete. — Legende sau Bas-
mele Românilor . . . . . Leï 1.50
- N. FILIMON: Opere complete. — Ciocoiï vechi și nouï.
Leï 1.50
- GR. ALEXANDRESCU: Opere complete. — Poesii și
Prozä. . . . . Leï 1.25
- M. EMINESCU: Poesii Postume. . . . . Leï 1.—
- M. EMINESCU: Opere complete.—Literaturä popularä.
Leï 1.50
- V. ALEXANDRI Opere complete. — Vol II. Teatru
Leï 1.50
- V. ALEXANDRI Opere complete. — Vol III. Teatru
Leï 1.50
- ION CREANGA: Opere complete. — Literaturä po-
pularä . . . . . Leï 1.50
- N. IORGA: Cuvinte Adevärate. . . . . Leï 2.50

A APĂRUT :

In Editura Institutului de Arte

Grafice și Editură

„MINERVA“

= București, Strada Regală, 6 =

Calendarul Minervei

PE

Anul 1904

Acest calendar este cel mai util și frumos calendar românesc. — Materia literară este aleasă cu cea mai mare îngrijire și ilustrațiunile sunt de o incontestabilă frumusețe artistică. — Printre ilustrațiuni sunt o mulțime de reproduceri după cele mai frumoase aquaforturi ale ilustrului artist TH. AMAN. Afară de acestea un tablou colorat de o mare valoare artistică și un alt tablou reprezentând portretul M. S. Regelui artistic executat.

Prețul: Lei 1.25

De vîndare la toate librăriile din țară

Deposit general: la Inst. de Arte Grafice Minerva, București

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÎNALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regala, 6

SUB DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
10 Lei pe an

ȘTEFAN ORĂȘANU

Miercuri, la 12 Novembre, s'a stins în București, unde se întor-
sesse sfârșit de boală după un an petrecut în străinătate, Ștefan
Orășanu, critic și istoric.

Dacă strălucitele însușiri ale acestui suflet ales s'ar fi întrupat
într'un lanț de lucrări răspândite pretutindeni, dacă numele lui ar fi
în gândul tuturilor celor ce înțeleg și iubesc știința cinstită, dacă viața
lui ar fi fost mai lungă și mai puțin retrasă, așa încît mai mulți să
fi avut prilejul de a cunoaște spiritul său neobișnuit de viu și inima
lui deosebit de bună,— n'aș fi scris aceste rînduri, care, într'un mo-
ment cînd căldura luminoasă a minții lui superioare pare că ne
încunjură încă, imi par curioase și mă înpăimîntă. Plîngîndu-l în
singurătatea durerii mele, aș fi îndeplinit și dorința nemărturisită a
prietenului care s'a ascuns înnaintea oricărei recunoașterii a meri-
telor sale și a adormit cerînd de la cei ce-l încunjurau : pace și liniște.

Dar, cînd viața lui s'a strecurat astfel, în margini înguste și prin
mari greutăți și suferințe, cei ce l-au cunoscut și pot să facă astfel
dreptate pentru dînsul, înscriindu-i numele pîntre cei mai destoinici
ai generației sale, n'aū dreptul să tacă. Dacă morții nu mai cer ni-
mic, din lumea lor nestrăbătută,—cere rostul bun și cuviincios al lucru-
rilor de aici.

Orășanu a început scriind versuri, supt influența unei școli care
ispitia, în tinereța lui, pe mai toți tinerii de talent. În numărul jubilar
al «Convorbirilor literare» se află două din poeziile sale, iscălite cu
pseudonimul Z. Miron și una, pe care o reproducem în acest număr
al revistei, e, îndrăznesc să spun, una dintre cele mai frumoase ce
s'aū scris în românește. Făcea versuri musicale și plastice, care n'ar
fi trecut atît de puțin observate, dacă el nu s'ar fi smuls de pe
această cale, pentru a urmări cu ochii lui străbătător, în locul mi-
nunii frumosului, severa culme a adevărului.

Întimplarea i-a dat un loc la Biblioteca Academiei, și el ajunse ceva mai târziu și funcționar al Fundațiunii Carol. Ațiția dintre colegii săi de Universitate își luară licența, se risipiră în străinătate și se întoarseră de acolo pentru a ocupa locuri în învățământul superior. Orașanu ar fi putut face ușor același lucru, dar dragostea de a cunoaște și de a descoperi, nevoia de a se lumina asupra întrebărilor celor mai felurite ale științei, de a se împărtăși de cât mai multă frumusețe din scrisesele celor mari și aleși ai omenirii, îl opriră în loc, făcându-l să uite că el își datorește lui însuși, și tuturor celor ce ar fi putut să învețe de la dînsul, o carieră. În țara nemulțămiiților pe cari i-au copleșit totuși, din copilărie încă, toate binefacerile lumii, el nu găsia nici un motiv de plingere împotriva vre-unei nedreptăți ce ar suferi și nu cheltuia nici o silință pentru a-și dobîndi un loc mai potrivit cu valoarea lui. Avea opt ceasuri de biurou pe zi, ceasuri de muncă materială pentru alții, de lecturi personale întrerupte prin cererea cărților și lămuririlor, așa că lui nu-i rămîneau pentru studii liniștite decît serile, a căror întrebuițare costă scump, adesea. În cursul lor și-a strîns el totuși o bogăție uimitoare de cunoștinți, deplin organizate în limpedea lui inteligență. Le avea la îndemînă, așa cum un altul are, după multă trudă, un biet colțișor de specialitate; fără să fi cercetat un *seminariu* de pregătire în țară sau străinătate, o școală de erudiție care învață cu critica, el era stăpin pe metoda modernă de cercetări, și spiritul său pătrunzător nemeria fără îndoială adevărul. Își dădea samă cu totul de puterile sale, rîdea cu o minunată vervă de slăbiciunile de știință, de judecată și de gust ale altora, — fiindcă poetul de odinioară rămăsese un apreciator fin în materie de măsură și de cuviință în toate —, dar nu scria. Între altele și fiindcă se simția foarte străin.

Tirziu de tot și-a găsit tovarășii, cărora nu li-a jertfit decît cu greu sfiala sa de a împărtăși altora cugetul său intim. Pe încetul însă s'a lăsat atras la scris și la luptă, pentru a face buna alegere între falsele păreri și între lucrurile care sint și rămîn.

* * *

Și atunci însă, el nu vroia să apară cu o carte, cu o cercetare care să pară venite din dorința lui de a i se recunoaște și atribui ceva. În aparență, el nu făcea decît dări de samă. Revolta contra insuficienței supt toate formele ei îl scotea din umbra, în care ar fi fost bucuros să trăiască, cetînd cărți bune, strîngînd note, redactînd capitole, închise apoi cu scumpătate, glumînd cu prietenii pe cari-i

iubia frățește din toată inima lui bogată în sentimente nespuse de delicate. Darea de samă însă, care distrugea cu siguranță, printr'o logică implacabilă, de o puritate liniștită cum nu se mai găsește la altul, toată confuzia și toată minciuna,—nu se încheia nici o dată negativ. Alături de concluziile sale nimicitoare, el amesteca lucrarea sa de înălțare a clădirii adevărate, și, la sfârșit, rămânea uimit când o vedeai desfăcându-se întregă la capătul luptei. Iar el se înfățișa până la capăt ca și cum n'ar face alta decît a curăți terenul de o zidire nevrednică.

Logicianul fără greș, raționalistul puternic era în același timp — însușire care amintește pe ruda sa, polemistul politic Nicolae Orășanu — un desăvîrșit om de spirit, un sarcastic corosiv. Și aici însă fără violență, cu conștiința că, dacă prostia trebuie sfărîmată din cauza urmărilor ei, prostul nu e vinovat de dinsa. Humourul lui, nou totdeauna, avea aceeași discreție aristocratică, aceeași nuanță aleasă care colora ori-ce gînd, ori-ce spusă, ori-care din sentimentele și oricare din faptele lui.

Pentru cine nu-l cunoaștea personal, admirabilele sale studii critice despre cărțile d-lui Bengescu, d-lui Damé, d-lui Eliade, d-lui Gideiū, tinărului O. Lecca, cercetarea lui despre botanica populară, erau uimitoare. Un necunoscut aproape, fără nici o situație din acelea care impun respectul, apare, azi pe un teren, mine pe altul, și vedește ori-cînd și pretutindenî o competență perfectă. Dar noi, cei ce-l cunoșteam, știam cît de puțin sînt aceste studii, întimplătoare mai mult, față de tot ce ar putea să mai dea încă.

Pentru că niciodată în literatura noastră o boală grozavă, o moarte înainte de vreme n'au distrus mai mult. Orășanu-și luase de aici titlul universitar pe care de multă vreme îl putea privi ca al său, de și nu voia să întindă mina să-l primească, el ținuse cîteva săptămîni la Universitate, prelegeri care arătase toată bogăția științii sale; o bursă în Germania-i dăduse mijlocul de a cunoaște de aproape știința apuseană, de la care el n'avea să mai ia decît orientări și indemnuri. Nu vedeam nimic prea greu și prea sus pentru dînsul. Față de boala lui, grija noastră dureroasă nu pornia numai din iubirea ce aveam pentru cel mai bun și sigur prieten, ci și din frica de a pierde un astfel de tovarăș de studii.

El se știa lovit de moarte, dar i se păru că nu trebuie să vorbească de teribila lui taină, care-l privia numai pe dînsul. Până dăunăzi vorba lui atingea, une ori glumeață, orice alte subiecte, asupra cărora se opria sufletul său tot vioiū și puternic, și din ce în ce mai clar, mai senin. Până ce, într'o dimineață de odihnă, după

lungi zile de chinuri, el se duse în pacea, în odihna pe care o doria de mult.

Și, când sicriul alb a pornit sus, în lumina de apus a soarelui blind al toamnei, — cu atita din trecutul nostru, din fericirea și din sufletul nostru, simțiam că înmormântăm și o largă parte din viitorul științific al neamului nostru.

N. IORGA.

FINIS

Vieța este stinsă. Cu scoarța înghețată,
Prin negura eternă, planetele rotesc
Orbite vagabonde; cu sgomot se ciocnesc,
Sdrobindu-se în goană fantastică, turbală.

Sistemele stelare, cu axa dislocată,
Prin spațiul fără margini nebune rătăcesc,
Și 'n cursa lor sinistră se sparg ori se gonesc
Ca niște monstri negri prin firea 'ntărită.

Tăcerea își întinde aripile de plumb.
Fosforică, cu sborul sfios ca un porumb,
Aleargă luna rece prin aerul rărit.

În aprigă cădere și fără de repaos,
Rozîndu-și epiderma spectrală de granit,
Imens schelet, pământul se prăvălește 'n chaos.

1891, *Maii*

ST. ORĂȘANU ¹.

---

¹ Publicată în «Convorbiri Literare», XXV, p. 592, sub pseudonimul Z. Marin.

COZMA RĂCOARE

Era strașnic om, Cozma Răcoare! Cind zic: Cozma, parcă văd, iată, parcă văd, înaintea mea, un om întunecos, călare pe un cal murg; mă tîntesc doi ochi ca oțelul, văd două mustați cit două vrăbii... Strașnic Român! Călare, cu flinta în spate și cu-un cuțit de-un cot ici, în chimir, la stînga: așa l-am văzut totdeauna. Iată, eū îs bătrîn, împlinesc suta, am umblat mult prin lume, multe firi și mulți oameni am întîmpinat, dar om ca Cozma Răcoare, spun drept, n'am văzut! Și doar nu era cine știe ce grozăvie la trup, era un om mijlociu, ciolanos, smolit la față, un om ca mulți alții,—he! dar ce are a face? Numai ochii să-i fi văzut și s'a mîntuit! Strașnic Român!

Pe vremea ceia era văi ș'amar de țară. Turcii și Grecii cutreerau moșiile în toate părțile, se căinau bieții oameni pe toate cărările, — rele vremuri! Cozma habar n'avea. Azi îl vedeai ici, minî auzea de dînsul cine știe unde. Toți fugeau dinnaintea zaverei, el, ferească Dumnezeu! L'au prins și l'au pus în lanțuri... Ș'apoi! numai s'a scuturat, a atins fiarele cu mîna, a șuerat calul și pe ici țî-e drumul! Cine nu știa că Răcoare are iarba fierului! He-hei! cite gloanțe nu s'au îndreptat spre pieptul lui! Degeaba! Așa-i era lui scris: numai glonte de argînt să-l omoare... Unde mai vezi așa oameni acuma! S'au trecut vremurile acelea!

Ai auzit de Feciorul Romîncei? Iaca ș'acela era un puî de lele! Acela prăda dincolo la Munteni; Cozma prăda dincoace; și 'ntr'o noapte, — într'o noapte! — se întilneau la Milcov, schimbau prăzile și se întorceau pînă'n ziuă la sălașurile lor... Parcă nu i-au pîndit grănicerii? parcă nu i-au luat pe fugă? Ei și? Ca năluca, așa fugea calul lui Răcoare, nici gloanțele nu'l ajungeau! Cit drum e de-aici, din munții Bacăului, pînă la hotar! Ei, și să-l faci înainte și 'napoi, într'o noapte, ia sama că nu-i lucru de șagă! Dar și cal! Aici e totul, calul lui Răcoare nu era cal ca toți caii. Să vezi.

Avea Vodă-Calimach o îapă arăbească și o păzeau slujitorii ca ochii din cap; îi așteptau vremea. Într'o noapte, — era în luna a șeptea, — întră Cozma în grajduri, spintecă iapa și fură mînzul. Dar dacă ar fi numai atît! Știi că mînzul e îmbrăcat într'o cămașă. Răcoare a rupt cămașa, dar a rupt-o așa, că a spintecat în două nările mînzului. Și iaca așa, mînzul rupt la nări a crescut la întuneric, hrănit cu mîez de nucă... Și cînd l-a încălecat Cozma, apoi cal a fost: răsuffa în voe, nu mai ostenea cit îi cucul.. Așa cal! Iaca de-aceia nu-l întrecea pe Cozma nici vîntul.

Într'un rînd, (și eū eram volintir pe vremea aceia), Cozma s'a trezit între zidurile Probotei, cu volintirii înlăuntru și cu Turcii pe dinafară. Turcii băteau cu tunurile în ziduri. Volintirii se sfătuesc să închine mănăstirea. Cozma tace. A doua-zi, Cozma nicăeri. Dar, de la ziduri și pînă în pădurea Probotei, un șir de leșuri. Acela era drumul lui Răcoare.

Iaca așa. Codrii și cîmpiile! El de nevoe n'a știut, de frică nici atita, dar nici de dragoste... pînă într'un rînd. Cumplit Român! Parcă'l văd ș'acuma, călare pe murgul lui.

Pe atunci stăpînea un Grec pe moșia Vulturești și dincoace, pe moșia noastră, în zidurile celea stricate de colo, ședea un pui de Romîncă cum nu mi-a mai fost dat să văd. Grecul murea după Romîncă. Dar și-avea

de ce! Vădana avea niște sprîncene îmbinate și niște ochi de drac — Doamne! Doamne! ochii ceia ar fi ispitit și-un sfînt. Fusese dată fără voia ei după un Grec, după Dimitru Covas; Grecul murise, și cucoana Sultana stăpînea acuma singură moșia noastră.

Cum îți spun, Nicola Zamfiridi, Grecul, murea după cucoană. Cîte n'a făcut omul, pe unde n'a umblat, și pe la vrăjitoare a fost; degeaba! Cucoana, nu și nu! că i-i urît Grecul. Și doar nu era slut Nicola. Era un Grec mîndru, oacheș, cu mustăcioara răsucită, cu barba creață. Ș'apoi! dacă nu-i plăcea vădanei!

Intr'un rînd, ședea Nicola în odaia lui și se gîndea, fumînd. Ce să facă? De înșurat a vrut să se însoare și s'o ia de nevastă; ea de ce nici n'a vrut s'audă? Mai zilele trecute s'a dus cu țiganul Ciocîrlie și i-a cîntat de jale prin jurul zidurilor... Pace! curțile au rămas mute, ca piatra. Ce dracu-i de făcut?

Boerul Nicola se gîndește: «Urit nu-s, prost nu-s... care-i pricina? Nu cumva i-i drag altcineva?» Nu. A pîndit-o noapți întregi. Nimeni n'a intrat și nimeni n'a eșit din curte.

Boerul e supărat. Se scoală, pune mîna pe un gîrbaci și ese. În ogradă, argații țesală caii. «Cal țesălat e acesta?» răcnește el, și jap! cu harapnicul într'un argat. Mai departe, grădinarul se odihnește la soare: «Așa îngrijești tu de grădină? hai?», și trosc! pleosc!

Ș'apoi! parcă, dac'a dat în oameni, a folosit ceva? A intrat în grădină și s'a așezat sub un tei frumos. Acolo, pe banca de piatră, stă și se gîndește iar.

Cel întâi brumărel de toamnă a veștezeit frunzele; o suflare duioasă trece, frunzele se desprind de pe ramuri și trec, ca fluturii, tremurînd, în tăcerea zilei. Soarele pătrunde în livadă cu raze prietinești. Supt un păr, frunzele s'au adunat și licăresc, roșii, ca stropite cu sînge. Boerul Nicola se gîndește. Vai de viața lui, dacă aceia pe care o iubește nici nu vrea să se uite la dînsul! Privește zborul frunzelor veștede, în tăcerea zilei; un oftat îi încălzește coșul pieptului.

«Vasile! Vasile!» strigă boerul. Glasul lui răsună jalnic, în melancolia livezii.

Un bătrîn voinic intră pe porțița grădinei și vine cătră stăpîn.

«Vasile! zice boerul, ce-i de făcut?» Bătrînul se uită la stăpînu-său, oftează și el și se scarpină în cap.

«Ce-i de făcut, Vasile?»

— Apoi eu știu, stăpîne?

— Ia caută ceva. Multe m'ai dăscălit, ia mai spune ceva ș'acu. La baba ceia n'am făcut nimic, cu Ciocîrlie nici atîta; nu mai știi tu ceva?

— Dă...

— Nu mă lăsa, Vasile!

— Dă stăpîne, ași spune eu ceva, da'mi-i oarecum.

— Ai un galben de la mine, Vasilică, — spune!»

Vasile nu se sperie cînd aude că-i vorba de-un galben. Se scarpină iar în cap.

«Apoi știu eu că și doi galbeni mi-i da, stăpîne, ba chiar și trei... dar tot... știi.. Iaca ce-i! Ce-a fi a fi! Eu zic să te duci frumos la Frasină, să intri în curte, din curte în odaia cucoanei și s'o furi! Iaca ce zic eu!»

— Ce zici tu, bre Vasile! Cum se poate!»

Vasile nu mai zice nimic. Boerul se gîndește, cu mîna la frunte; apoi zice:

«Și pe asta am s'o fac, Vasile! Să știi c'am s'o fac. Bravo ție, bre!»

— Știam eu c'am să cîștig doi galbeni!» suspină Vasile, scărpinîndu-se în cap.

Și seara, boerul Nicola se ține de cuvînt. Încalecă pe cal, își ia cinci tovarăși voinici din argați și pornește spre Frasină.

Pădurea vijăta, înfiorată de suflările nopții de toamnă. Oamenii mergeau tăcuți. Din cînd în cînd venea, cine știe de unde, trîmbițări de cucoși. Încolo, era tăcere. Însfirșit se văd și curțile vădanei, negre, ca niște movili de cărbune.

Nicola și cu tovarășii lui se apropie ca niște umbre de zid; în tăcere, descalecă; zvîrl spre coama zidului scări de fringhie, se acată și trec dincolo; caii rămîn legați de arbori.

Deodată se aud strigăte. Boerul Nicola nu-i fricos. Se repede la ușă. Ușile nu sînt închise. Pătrund prin ganguri.

«Aha! murmură Grecul; de-acu am să pun laba pe puică!»

Dar deodată o ușă se deschide și o undă vie de lumină pătrunde în gang. Boerul Nicola nu-i fricos. Se repede în spre odae. Dar deabia face doi pași și în prag răsare cucoana Sultana. E cu părul despletit, c'o fustă ușoară albă, c'o polcuță albă. Cu sprincele încruntate stă în prag și se uită la boer.

Nicola nebunește. Îi vine să cadă în genunchi și să-i sărute picioarele, așa-i de frumoasă. Dar știe că, dacă va cădea în genunchi, ea are să ridă de el. Se repede s'o cuprindă.

«Stai!» răcnește cucoana Sultana; «credeam că-s hoți! Aha! dumneata ești hir Nicola?» Și odată, în lumină, ridică, cu dreapta, un iatagan scînteietor. Nicola simte o pâlitură tare, cu latul, în cap. Se oprește. Argații au să se repeadă; dar unul cade în sînge, răcnind. Chiar atunci zgomotul se aud, argații cucoanei intră. Nicola se repede, urmat de patru tovarăși, spre eșire. Dă cu hamgerul în dreapta și 'n stînga, ese în ogradă.

Și iată-l iar pe cal, fugind spre Vulturești.

Acolo descalecă amărît, intră iar în grădină, se așează iar pe banca de piatră și s'apucă cu minile de cap.

«Vaî de viața mea! murmură el cu durere; cît îs de ticălos! Ce să fac? Ce să fac?...»

Stă chinuit de gînduri, în noaptea de Brumărel. Numai suflările livezii pline de brumă îl mai deșteaptă. «Vaî de viața mea! cît îs de ticălos!» Și cade cu fruntea 'n palme, cu coatele pe genunchi. «Ce femeie strașnică!» mormăește el iar, pe gînduri. «Ce ochi are! — Doamne! Doamne! nu mă lăsa, că tare se măi frînge inima în mine...» Multă vreme stă visînd. Într'un tîrziu, se scoală și pornește spre casă. «Ce femeie strașnică! și ce ochi!»

În casă, iar chiamă pe Vasile.

«Vasilică bre, m'a prăpădit! Strașnică femeie, bre Vasile... M'a fript la inimă, m'a gătit. Ce să fac? Nu mă lăsa! Iaca, să știî, ai de la mine doi galbeni...»

Vasile se scarpină în cap și zice liniștit:

«Știu ce-ai pățit, stăpîne. Mîndră cucoană, n'am ce zice! Știu eu că mi-i da și cinci galbeni, și chiar șase... Tot măi este un chip...»

— Spune Vasile, bre, că dau... Ce ochi! vaî de mine!

— Apoi înțeleg eu, stăpîne, zice Vasile, «că mie mi-i de șapte galbeni, dar trebuie să măi dai de șapte ori șapte, ca s'o ai coala, în palmă... Nu te speria, stăpîne, nu-i mult... De șapte ori șapte... Dar o ai coala în palmă!.. Să ți-l aduc pe Cozma Răcoare!.. Cum mi-i pune dumneata galbenii în palmă, așa are să-ți pue el în brațe pe cucoana Sultana, iaca așa...»

Nicola boerul s'a cam speriat cînd a auzit de Cozma Răcoare, dar pe urmă a oftat și-a zis: «Bine!»

Răcoare a venit a treia zi. Nicola sta în grădină pe banca de piatră sub tei, și trăgea din ciubuc fum plin de mireisme. Cînd a văzut pe voi

nic, a rămas cu ochii holbați. Cozma venea liniștit, cu friul calului trecut prin mîna stîngă. Era încălțat cu cizme pînă la genunchi, cu pînteni mari de fier. Un pieptar îl învelea pînă la chimirul sclipitor. În spate, flinta lungă. În cap, căciula neagră de oae. Pășea liniștit cu sprîncenele încruntate ca totdeauna; calul venea după dinsul, cu capul plecat.

Vasile, logofătul boerului, se alătură de banca de piatră și, scărpinîndu-se în cap, șopti rînjind:

«Ce zici stăpîne? ian privește-l! Aista și pe dracul ți-l aduce!»

Boerul Nicola nu-și putea lua ochii de la Cozma. Voinicul se opri și zise:

«Noroc să dea Dumnezeu!»

— Mulțămim! răspuse Vasile; să dea Dumnezeu!»

Boerul tăcea, cu îndărătnicie.

«Hm! mormăi Vasile, ai venit pe la noi, frate Cozma?»

— Am venit! răspuse Răcoare.

— Pentru treaba noastră?

— Da».

Cozma vorbea liniștit, încruntat; parcă de cînd era el, lumină de zîmbet nu trecuse pe chipul lui.

«A! da! ai venit! zise și boerul, ca deșteptat din somn: Vasile, du-te și spune să aducă cafele, dar vino îndată înapoi.

— O cafea să se facă,» rosti Cozma; «eu nu beau.»

Vasile plecă rînjind, după ce se uită la stăpînă-său.

«A! da! nu beai!» zise greu boerul. «Da, da, ai venit pentru treaba noastră... Cît? Aha! da! Dau cincizeci de galbeni.

— Bine!» rosti liniștit Răcoare.

Vasile se întoarse, zîmbind tainic. Boerul tăcea.

«Ei! zise Vasile, scărpinîndu-se în cap; cum merge?»

— Vasile, bre, du-te și adă punga de sub perină...

Nu, nu-î nevoie să aducă nici o pungă, zise voinicul; nu-mî trebuie nici un ban.

— Ce? mormăi boerul; A! da! nu-ți trebuie? de ce?»

— E vorba să-ți pun în brațe pe cucoana Sultana de la Frasinii... Îți dau cucoana, îmi numeri banii...

— Scurt! strigă Vasile virîndu-și mîna în păr. Dă cucoana, numeri banii! Ce-am spus eu? Cozma și pe dracul din iad ți-l aduce. De-acuma-î a dumnitale cucoana: la așa cap, așa căciulă!»

Răcoare se întoarse, păși pînă în fundul grădinei, își legă calul de un copac, trase din șea o manta de șieac, se întinse jos și se înfășură în ea.

«Bre! Bre! gemu boerul Nicola, răsufînd greu; strașnic om!.. Parcă mi s'a luat o piatră de pe suflet!»

Vasile zîmbi și nu zise nimic. Tirziu începu să ridă singur și șopti:

«He-he! cine are iarba fierului... fericite de el...»

Boerul tresări ca din somn și se uită sperios la Vasile; apoi dete din cap și iar începu să se gîndească. «Aha! da!» mormăi el, fără să știe despre ce-î vorba.

După ce-a înoptat bine, Cozma Răcoare a strîns chingile calului și a încălecat. Apoi a zis:

«Boerule, să mă aștepți în poiana Vultureștilor». Porțile s'aუ deschis, calul a sforăit și a pornit ca un zmeu.

Luna plină răsbatea prin pîclele ușoare ale toamnei, țesea pînjenis de raze, lămurind dealurile tăcute și pădurile negre. Pacea adîncă se deștepta la tropotele repezi ale murgului. Răcoare călărea tăcut pe sub streșinile dumbrăvilor cu frunza rară; părea o nălucă, prin lumina vînată.

Așa a ajuns la Frasinii. Toți dormeau, porțile erau închise. Cozma bătui în poartă: bu-bu-bu-bu!

«Cine-î? răcni un glas dinlăuntru.

— Deschide! zise Răcoare.

— Cine ești?

— Deschide! răcni Cozma. În lăuntru se auzeau șoaapte. «Deschide, bre! — Nu deschid! — Deschide: e Cozma!»

O lumină luci în colțul zidului, deasupra porții, și lumină obrazul lui Răcoare. Apoi un freamăt se auzi, lumina se stinse și drugul porții vui.

Cozma intră în ograda goală. Descălecă la scară și împinse ușa.

«Ușa-î deschisă, murmură el; nu-î fricoasă cucoana...»

În gangul negru, pașii lui și pintenii vuiră ca într'o biserică. Se auzi zgomot într'o odaie și o lumină vie izbucni în gang. Cucoana Sultana se arătă în prag, în alb, despletită, cu sprîncenele încruntate și cu iataganul în mîna dreaptă.

«Cine ești? ce cauți? strigă ea.

— Am venit să te iau, grăi răs-picat Răcoare, și să te duc boerului Nicola.

— A! nu ești hoț? zise cucoana și ridică iataganul. Uite ici: ai să pătești ca Nicola al tău...»

Răcoare făcu un pas, apucă liniștit iataganul, strînse pumnul cucoanei și limba de oțel zbură într'un colț. Cucoana sări vioae înapoi, strigînd:

«Gavrile! Necula! Toadere! Săriți!»

Glasuri se auziră și argații intrară buluc în gang și se opriră la ușă. Răcoare se apropié de femeie și voi s'o cuprîndă. Ea se zmcuci și apucă un junghiū de pe-o masă.

«Ce stați așa, tonților? Săriți! Puneți mîna pe el, legați-l!...

— Nu vorbi degeaba... Văd eu că nu ești fricoasă, dar n'am ce-ți face! zise Răcoare. Iar argații murmurău:

— Cum să-l legăm? Aista-î Răcoare... Unde se află! Cozma Răcoare, cucoană!

— Ticăloșilor!» strigă cucoana și se repezi la Cozma. Voinicul o primi în brațe, îi cuprinse mîinile, i le lățui c'o șușăniță de piele și o ridică cu pe-un tăbultoc la subsuoară.

«Faceți loc!», zise apoi și oamenii se împinseră unii peste alții prin unghere.

«Ce codană de femeie! gîndi Cozma, pe cînd pășea prin gang, cu cucoana la subsuoară; n'are prost gust boerul Nicola. Mîndră femeie!»

Cucoana Sultana se uita cu ochii holbați la argații care se dăduse cu spaîmă în lături. Se simțea prinsă ca într'o minghinea. Pe urmă își ridică ochii spre figura cumplită alui Răcoare. Lumina din odaie trimetea sclipiri în ochii de oțel ai voinicului și lumina obrazul smolit.

«Cine ești tu? gemu ea apoi.

— Eu? Cozma Răcoare...»

Cucoana se mai uită odată la argații grămădiți prin colțuri și nu mai zise nimic. Acum pricepuse.

Afară, voinicul încălecă pe murg, puse pe cucoană călare, dinaintea lui și dădu pintenii calului. Tropotele iar deșteptară noaptea tăcută. «Ce cadonă de femeie!» gîndea Răcoare și calul fugea la umbriet, ca o nălucă.

Cucoana își întoarse capul și, la lumina lunei, se uită la Răcoare.

«Ce te uiți așa la mine, cucoană?» — Și calul murg fugea pe sub streșinile dumbrăvilor. Părul negru al cucoanei lucea în unde mari. Pe frunzele rămase scînteia bruma, ca o poleială de argint. Sultana se uita înfiorată la voinic, se simțea strînsă de brațul lui virtos și ochii îi ardea ca două stele, sub sprîncenile imbinat.

«Ce te uiți așa la mine, cucoană? de ce tremuri? ți-î frig?» Tropotele

vuia în poeni, frunzele licăreau cu poleiala lor de argint, și în lumină, calul murg alerga ca o nălucă.

Deodată, umbre se arătară departe.

«Ce-î acolo?» întrebă Sultana.

— Ne așteaptă boerul Nicola,» răspunse Răcoare.

Cucoana nu zise nimic. Dar Cozma o simți că se încordează. Șuşănița de piele pocni și minile albe se ridicară. Voinicul n'avu vreme s'o stăpînească. Ca fulgerul, dreapta prinse friul și întoarse calul în loc, iar stînga se încolăci pe după gîtul lui Răcoare. Voinicul simți capul femeii răsămîndu-se de pieptul lui și un glas dulce murmură :

«Nu mă duce altuia!» Și calul fugea înapoi ca o nălucă prin lumina vinătă ; luncile vuiau de tropot, frunzele argintii licăreau, undele negre de păr fluturau. Și din urmă, umbrele porniră și ele. Pe zarea dealului se înșirară fantasmе. Alergau prin pictele ușoare. Dar năluca neagră dinainte, fugea, fugea, se prăpădea tot mai departe în negurile toamnei.

MIHAI SADOVEANU.

DE TREI NOPTI

*De trei nopți și de trei zile
Stau la cârciumă și beau,
Cu cofița de trei chile
Și parale nu mai dau!*

*Vinu-î prost, ocau-î scumpă,
Cîrciumaru-î om cu duș,
Mă privește pe sub gene
Și înseamnă la răbuș...*

*Si cum cată crunt la mine
Aș muri pe loc de frică,
Dacă biata crîsmăriță
Nu mî-ar da cîte-o ulcică...*

ION DRAGOSLAV.

DOUĂ CĂRȚI UMORISTICE

T. Dușu-Dușescu. — *Considerațiuni critice asupra poeziei noastre populare. Doine.* București 1903. 1 vol. 153 p. — **Th. D. Speranță.** — *Anecdote pipărate.* București 1903. 1 vol. 219 pp

Una-î făcută să rîzi, dar pretenția stăruitoare a autorului de-a fi considerat de scriitor umoristic, te lasă pe gînduri. Cea-l'altă e făurită ca să rămii pe gînduri, dar încăpăținarea autorului de-a trece drept scriitor serios, te silește să rîzi, une-ori cu hohot. Unul vrea să fie satiric, păcălici, cela-l'alt sfătos și adinc. lucru mare. Atit de deosebite ca tendință, cărțile astea îți lasă totuș aceeaș impresie și țin prin urmare de-olaltă.

Dar mai au ceva comun. D-l Speranță, ca și d-l Duțescu vrea să întrețină oare cari raporturi... științifico-literare cu folclorul. Unul, vrînd să imite literatura populară, o strică; altul, vrînd s'o refacă după inspirația sa, o drege în rău. Amîndoi sînt niște meșteri-strică fără doar și poate.

Să-i luăm pe rînd.

D-l Duțescu are ce are cu lăutarii, din pricina că baragladinele astea nu cîntă doinele ca prin partea locului, adecă prin ținutul Argeșului, de unde își trage d-sa originea. Toată cartea d-sale nu este decît o ceartă — polemică literară, chipurile — cu nenorociții de țigani, o polemică une-orî atît de violentă, incît ți s'ar părea, că după cuvintele de ocară, autorului nu-i mai rămîne alt-ceva de făcut, decît să pună mîna pe vioara faraonului și să-l trăsnească în cap.

— Zi mă, cum îți fluer eū, că de nu...

Ș-apoi îi flueră. Si flueratul d-lui Duțescu se cheamă «realcătuirea unei viețe rominești cu graiul, cu cîntecul, cu danțurile și cu tot ceea-ce este al nostru și numai al nostru», și pornește din «sentimentul dumnezeiesc al iubirei de patrie». D-sa flueră «din punctul de vedere al studierii psihologiei săteanului român» și e dispus a crede, că va servi ast-fel «filosofia specială a neamului nostru». Și-i trage Rominica cu «filosofia», cu «psihologia» și cu «reconstruirea», de-î merg fulgiî bietului țigan, ear cînd ai crede că l-a dat gata, termină cu un apel desperat către neamul întreg:

— «La lucru, — totul nu e perdut!»

Dar neamul știe că nu e perdut nimic și, privind liniștit la cea mai nouă țiganiadă, face haz de vorbele mari ale eroului român, scăpate în toiul încăerării cu ceata de lăutari.

Dar e amuzantă cartea d-lui Duțu și din multe alte cauze. **1)** D. Duțu scrie despre doină și nu cunoaște decît două colecții de folclor, pe a Ministerului de Culte, pe care o analizează, și pe a lui G. Dem. Teodorescu; amintește în treacăt pe Alecsandri; restul nu există pentru d-sa, căci, de-ar exista, s'ar fi folosit cel puțin de întăiele «doine» din colecția Bibicescu. **2)** D-l Duțu numește pe țigani «păstrători ai tezaurului de bogăție poporană mai în toate țările locuite de Romîni» și nu știe, că în Ardeal, Banat, Maramureș, Bucovina, Macedonia și într'alte părți țigani n'au nici cel mai mic rol în păstrarea și propagarea poeziilor populare și că nici una din colecțiile acestor regiuni nu conțin adausuri sau influențe țiganești. **3)** Același d. Duțu nu știe nimic despre o migrațiune a doinelor dintr'o provincie într'alta, dintr'un sat într'altul, despre procesul fatal de evoluție sau de tocire a cîntecului, proces din care rezultă zecile de variante,

ce servesc material admirabil pentru studii comparative și filologice.

4) Tot d-sa nu admite că datoria culegătorului este «numai să reproducă ca un fonograf fără nici un fel de discernămînt tot ce aude», pe cînd datoria d-sale era să admită și să ne dispenseze de ori ce «discernămînt» propriu al d-sale. Astfel era în rînd cu oamenii de știință, și ce frumos i-ar mai fi stat d-lui Duțu alături de Grimm!

5) D. autor reconstitue textele, — «podoabele de gîndire romînească.» Și unde poporul întrebunțează înjurătura «în bot», d-sa crede că e mai cu gust «în cruce», sau «în lege» și că așa a trebuit să fie întăiaș dată. Iar, de se nimerește ca într'altă poesie să găsească într'adevăr «în lege» sau «în cruce», e mîndru că a descoperit în aceiași carte confirmarea ingenioaselor sale conjecturi, și exclamă triumfînd: *quod erat demonstrandum!* (p. 68, nota).

6) Fiul neamului romînesc și în special al Argeșului stabilește următoarele însușiri trebuitoare ori-căruî folclorist romîn. a) «Să fie Romîn» (de pildă Cărțan) b) «Să știe carte» (de sigur; știe și Cărțan); c) «Să aibă predispoziția specială a Romînului sătean, adecă dragostea eternă pentru cîntecul romînesc» (Cîrțan cîntă etern din fluer) d) «Să aibă talent» (talent, de-a se certa cu țiganiî?); e) «Să fie născut la țară» (este și Cărțan!)—O fi avînd d. Duțu toate calitățile astea, dar cel puțin un milion de Romîni le mai posedă. Decî un milion de folcloriști romîni!.. Nici picior de lăutar n'are să mai rămînă, de vor fi toți furioși ca autorul.

Uite, minunî de acestea se fac în cartea d-lui Duțu și d-sa le-a botezat «considerațiunî critice», deși nu sunt de cît considerațiunî glumețe ¹⁾, iar adevăratele considerațiunî — pentru cititorii serioși — îi lipsesc cu totul.

Dar prea destul cu d-sa Poate pentru a-mî inlesni trecerea la tovarășul d-sale în folcloristica romînă, d-l Duțu scrie (p. 82):

«Din păcate, în vremea din urmă, au apărut în publicistica romînească așa zișii continuatori ai firului poporan (citiți bine: continuiitori ai firului poporan!) și spre a-și exhiba mai în lumină *nevrednicia artistică*, n'au găsit alt-ceva mai bun de făcut, de-cît să amplifice și să lungească scurtele și plinele de duh mîrgăritare de proză umoristică, dîndu-le forma unor adevărate peltele, demne de cel mai prima rahagiū din ulițele Stambulului».

Cam aspru, dar merge. Alusia e făcută evident la anecdotele mai

¹⁾ În unele locuri autorul glumește și intenționat. Aici e la culme. D. p. «D-! Kamadeva să ne mai slăbească cu dragostea» (p. 66), sau: «Datoria d-lui Constantinescu era să șteargă din tabletele memoriei sale—ca un alt Hamlet—acest cîntec» (p. 72).

nouă ale d-lui Speranță și, dacă d-sa se crede nedreptățit, n'are decît să-i răspundă în vre-o anecdotă populară, pipărată și afumată, despre «Țiganul și doina...»

Abia au trecut cîte-va săptămîni, și d-l Speranța iarăși se presintă cu un regiment de țigani, ovrei, ploșnițe, popi, bulgari și alte dobitoace, pe cari le-a adunat «cum-va» de pe «unde-va» și le-a prelu-
crat «pe cît se spune» în anecdote. Sunt vechile noastre cunoștințe din edițiile anterioare, dar mai îmbătrinite, mai năpirlite. Țiganii n'au haz nici cît d-l Duțescu; bețiile popilor ni se par tendențioase și, chiar alt-fel fiind, nu e nici un moment glumeț în descrierea lor; Ovreii s'au făcut mai cinstiți. Peste duhul popoarelor d-lui Speranță a căzut brumă groasă.

Cînd nu mai merge cu spiritul—și n'a prea mers la d-l Speranță nici odată—omul forțează, drege, face, și, saū recurge la obscenități, saū spune platitudini. «Anecdotele afumate», de cari am vorbit, con-
țineau obscenități senile *ad usum Delphini*, iar actualul volum e și mai gol în idei. Cele mai multe sunt la nivelul anecdotei «Țigara, chibritul și mersi», în care un țăran explică ast-fel cuvîntul *mierțoi* (mersi):

Că mierțoi la ciocoi
Este cum am zice noi:
Fii al naîbei procopsit
Ori: să fii afurisit,
Și mai cite: miî și miî
Fi al dracului să fii!
Și cum zicem noi ades...»
— Ei atunci am înțeles.

«Mierțoi» de explicație, dar totuș mi se pare riscat să dăm co-
piilor de școală asemenea glume de citit. Va fi mai bună poate următoarea: *Ce vrea copilul*:

Ce-ai vrea să-ți facă mama
Ca să-ți placă? Bună-oară
Ai voi să-ți facă mama
Frățior saū sorioară?
— Ba eū, uite, zice dînsul
Dacă poți pe după prinz
Te rog, mamă, fă-mi un mînz...

Ba nu zău, nu e d-l Speranța Esop al Romînilor? Stăm bine cu literatura umoristică!

IL. CHENDI.

CONTRA TÎNGUIRILOR D-lui TOCILESCU ¹

(Urmare și sfârșit.)

I s'a spus că întemeierea Moldovei nu e «în conformitate cu izvoarele». De ce, întreabă d-sa? Fiind-că n'a întrebuințat documentele tipărite de d. I. Mihályi și interpretarea ce li-am dat în *Sate și preoți*.

I s'a spus că în chestia dezbătută a celor doi Domni numiți Iuga nu e precis. D-sa spune că da: de oare ce arată că întâiul Iuga (Koriatovici) a murit și decî al doilea e altul. Și apoi rîde de «unii istorici tineri» cari ar învia pe morți de la o pagină la alta. Acest spirit prost pare a mă privi pe mine, dar nu înțeleg de unde a putut porni. Cît despre Iuga, în această chestie e de rîs tocmai d. Tocilescu. Căci la p. 193 moare Iuga sau «George Koriatovici» și la p. 198 domnește «Iuga. II (?) Koriatovici», pe cînd noul Iuga nu era *de loc Koriatovici*. Decî aici învie morții cu cite un «II» în spate, ca legitimație (tocmai ca edițiile nouă din cărțile moarte ale d-lui Tocilescu!). D. Hasdeu pe care-l citează d. Tocilescu nu vorbește despre imposibilul «Iuga II Koriatovici».

I s'a spus altă dată că a greșit anul unei lupte. D-sa răspunde că n'a greșit și că lupta se află... și la data ei adevărată²!

I s'a spus că trebuia să cetească criticile ce i-am adus. D-sa răspunde că «nu cetește articolele injurioase ce de ani întregi le tot publică d. Jorga (*sic*) prin reviste, foite și ziare la adresa mea». E o parte din ce scriu contra d-lui Tocilescu pe care, dacă se cruță, e bine să n'o cetească: acea care privește călătoriile sale la Deva maghiarisatorilor, neînțelegerile sale cu contabilitatea Museului și cu contabilitatea întreprinderilor Cook ce organizează pentru folosul... științii, insultele ce aruncă și satisfacerile de onoare ce refuză, călătoriile ce face, în urma bugetului, de la un partid la altul, încoronările burlesce prin Ateneele de provincie. Dar, oricît de injurioasă ar fi forma articolelor ce privesc operele d-sale științifice — și eu nu scriu injurios, ci injurios scrie însuși d. Tocilescu supt pseudonime sau prin mîna închiriată a studenților demoralizați de d-sa —, d-sa, ca om de știință, are datoria de a ceti, de a înlătura acușările nedrepte, de a se folosi de cele drepte. Eu am cetit insultele d-lui I. Tanoviceanu, am cules din ele ce e de întrebuințat, și această parte o voi întrebuința, indiferent față de forma nedreaptă și pătimașă, care nu mă poate privi, supt nici-un raport, pe mine.

La urmă, d. Tocilescu pretinde că toate ilustrațiile sale sînt la locul

¹ Analisa unui raport asupra Manualului [miei] de istoria Romînilor, întîmpinare adresată d-lui Ministru, etc.; București, 1903; 68 pp. în 8° mare. — V. no. precedent.

² Las la o parte îndreptățirea curentă că: și altul — mai ales d. Hasdeu — a zis așa. Un om în situația d-lui Tocilescu trebuie să fie personal responsabil de părerile ce emite.

lor. Trimet la articolul meu din *Noua Revistă Română*, din care se poate vedea că sînt și figuri de fantasmă care nu folosesc la nimic și altele pe care școlarii nu le pot înțelege cu cîte noțiuni de viață culturală li-a împărtășit d. Tocilescu. Așa caraghiosul «Hun negru al lui Balamber» (?) de la p. 123, ridicula «înfrîngere a regelui unguresc Carol-Robert» de pe p. 136 ș. a.

II.

Restul Întîmpinării cuprinde: a) iar vechile neadevăruri, așa de comode, ce se întrebunțează contra mea (dușmănia mea personală cu Mihai Viteazul, etc.), (p. 46); mi-e silă să le mai răsping și, de altmintelega, numai un prost patentat ar mai putea admite aserțiunile d-lui Tocilescu în această privință.

b) o încercare de a pune în contradicție pe d. Bogdan, adversarul de astăzi al manualului, cu studentul Bogdan care a lădat ediția din 1885. Aceia era însă *alta*; apoi starea cunoștințelor era atunci *alta*; gustul literar era *altul*; și d. Bogdan știa numai ce poate ști un bun student.

Și aici vine locul să se vorbească de pornirea calculată a d-lui Tocilescu de a amesteca lucruri străine de discuție, pornire care își găsește paralelul în argumentația matroanelor din suburbiile noastre. Se va ceti ast-fel în Întîmpinare că manualul a fost comandat la 1885 «de același bărbat de Stat și om de știință care astăzi presidă guvernul Romîniei» (acest bărbat e d. Sturza, despre care ziarle partidului actual al d-lui Tocilescu spun că de sigur «va merge la Văcărești»), că d. Haret, ministrul de Instrucție de astăzi, era atunci secretar-general, că d. Maiorescu i-a aruncat cîndva — cînd pînă și oameni ca d. Tocilescu erau rari — cîteva cuvinte de încurajare, de care nu s'a arătat vrednic, că «Iorga» se scrie «Jorga», că există istorici romîni cari scriu contra «neamului lor», că d. Bogdan e de la Brașov, că d. Tocilescu l-a ajutat nu știu cînd la nu știu ce (i se va răspunde la aceasta) — pentru a încheia, cu tremolo, vorbind despre «floarea care crește numai în suflete generoase», care «s'a pălit», etc.

În al treilea rînd, d-sa caută să dovedească cum că manualul, recomandat de d. Bogdan, al profesorului secundar Agulletti e plagiat după al d-sale «de la prima pagină și pînă la cea din urmă».

Aceasta nu e adevărat.

Paralelele ce dă d. Tocilescu arată numai că pentru anumite părți, care sînt cele mai puține, d. Agulletti, care o și spune, a luat ca basă manualul d-lui Tocilescu. Pentru altele, mai multe, a făcut aceasta cu d. Xenopol, cu d. Onciul, cu d. Bogdan, cu mine. Desfid pe d. Tocilescu să arate că părțile relative la Ștefan-cel-Mare, la Mihai Viteazul, la cultura romîna din sec. al XVIII-lea sînt cituși de puțin împrumutate de la

d-sa. De la mine și de la ceilalți d. Aguletti a luat ici și colo expresii, dar pretutindenți frasa e turnată din noș de d. Aguletti, și, dacă el n'a spus mai mult, e că n'a cetit mai mult (și pe viitor, ca să înlătore și umbra unei bănuielii, va ceti de sigur și lucrările speciale, care-î pot folosi).

Acesta e adevărul. Ce spune d. Tocilescu, rămîne să fie neadevărul. Și, cînd el vine de la un profesor în vîrstă, de la un profesor universitar, membru al Academiei, contra unui începător, e mai reprobabil. Și mai reprobabil cînd vine de la un concurent învins. Mai reprobabil însă cu mult cînd o nedreaptă acuzare de plagiat se aduce de omul care a plagiat mai mult în România, de la început pînă la sfîrșit, de la unul despre care acum douăzeci de ani scria d. Hasdeu: «Cine a plagiat odată, va mai plagia».

Și că nu se înșela d. Hasdeu, a dovedit-o toată cariera științifică a d-lui Tocilescu, și o dovedește acum, în 1903, această mică mostră de plagiat cu care-mi voi lua rămas bun pentru moment — o! numai pentru moment! — de la d. Tocilescu:

Monumentele epigrafice, de Gr. G. Tocilescu, p. 165.

Resultă de aici că Salvianus însoțise pe Xenophon în diferitele lui procuratură.

P. 273.

De aceia Cauer înșira pe Pompeius Proculus printre *beneficiarii* legaților, cari erau guvernatorii și dispuneați numai de o legiune, ceia ce nu s'ar înțelege, dată fiind epoca inscripțiunii.

Ibid.

Astfel faptul că în inscripțiune se zice numai «legatus», nu poate fi hotărîtor, căci guvernatorul Daciei se numește, cînd *legatus Augusti pro praetore*, cînd simplu *legatus*, cînd *consularis*.

Jung, *Fasten*, p. 44.

Er ist also dem Xenophon in verschiedene Procuraturen als Subalternbeamter nachgefolgt.

P. 30.

Cauer stellt den in unserer Inschrift genannten M. Pompeius Proculus unter die *beneficiarii* der Legaten, die Statthalter waren und über blos eine Legion verfügten, was mit der Zeit nicht zusammengeht...

P. 29.

Dass derselbe hier nur «legatus» heisst, würde nicht entscheiden, da solche Ungenauigkeiten, etc. Es wird *legatus Augusti pro praetore* oder auch blos *legatus Augusti* und *consularis* bei den Statthaltern Daciens abwechselnd gebraucht...

N. IORGA.

Cărți primite. — *Vasile Alecsandri*. Opere complete. Teatru Vol. III-VI. E liția II, *ne varietur*. București, 1903 (Socec). 4 vol. 8°.

B. Petriceicu-Hasdeu. — O nevestă Romîncă în traiul pămîntesc și'n viața după moarte. O conferință. București 1903. 1 br. 8°.